

A SZÉLMALOMHARCOS IV. fejezet

Molnár Tamás**ÚTKERESÉSEIM 1974 - 1989**

Molnár Tamás életfilmje

Bár nem sok készíteném van hozzá, megpróbálom becsülettel szolgálni a szocialista haza építésének „nemes” ügyét. Barátaim legtöbbjét felveszik főiskolára és egyetemre, sokan bevonulnak katonának. Kicsit egyedül maradok. A középiskolai tanulóévek szüneteiben, kötelező jelleggel már dolgozom a város ipari nagyüzemeiben. Nem maradnak túlságosan jó tapasztalataim ezekről a rövid nyári munkahelyekről. Mindenhol a személyzetis és a párttitkár dirigál, akik ráadásul nem értenek semmihez és nem csinálnak semmit. Az üzemekben legtöbbször egyfajta lázas látszattervékenység folyik. A szürke Kádár-érában minden olyan lent, mint fent! A kora reggeli kelés, a bezártság érzete és az értelmetlen tevékenység nem nyeri el igazán a tetszésemet. A munkakerülést viszont keményen büntetik, így nem sok választásom marad. Első munkahelyemet - kapcsolatai révén-, szegény anyám szerezi. Ezerkétszáz forintos fizetéssel, képesítés nélküli könyvtáros leszek a szolnoki Városi Központi Könyvtárban. Kezdeti életem talán legnyugodtabb helyszínén kiélhettem beteges szenvedélyemet, egész nap csak olvashatok. Olyan ez a csendes és békés hely, mint egy furcsa, könyvekkel teliszűfolt elfekvő. Alig esik be hozzám látogató, ezért egy év alatt szinte végigolvasom az egész poros könyvtári állományt. Mágikusan vonzanak a titokzatos kötetek. Munkaidőn túl, késő estig bennmaradok - és ha nem látja senki-, simogatom, lapozgatom és szagolgom a könyveimet. A bürokratikus munkát, vagyis a katalógizálást és rendszerezést viszont nem kedvelem. A könyvek szabadságot sugallnak számomra, nem rendet. Kolléganőim – látván a könyvek iránti mérhetetlen rajongásomat-, beíratnak egy könyvtárosi tanfolyamra, amit néhány hónap alatt elvégezek. Sokáig úgy tűnik, hogy itt ragadok, ám belülről fűt a mozgalmasabb élet iránti kalandvágy, amely hamarosan elszólít.

Mivel munkaköröm kapcsán jól ismerem a városi népművelőket, egy állásüresedés kapcsán jelentkezem a városi művelődési központba, ahová felvesznek közművelődési előadónak. Érdekes és izgalmas, sok szervezéssel járó, ifjúsági kulturális területen kell dolgoznom. Innen rövid idő után elvisz magával egy régi tiszafüredi családi ismerősünk, az ottani művelődési házba, programszervezőnek. (Akkoriban nem sejtem ennek a gyors váltásnak az igazi okát, de később ez is kiderül. Anyám intézkedik a háttérben. Mivel szüleim titokban bonyolítják a válásukat, nem akarják, hogy a bírósági eljárás idején a közelükben legyek. Később - néhány hónap múlva -, amikor ismét visszatérek Szolnokra, apám már elköltözik otthonról.) Mivel ezek az intézmények akkor javarészt szakszervezeti (SZOT) kezelésben vannak, itt azonnal beíratnak egy több hónapos, munkásmozgalmi „SZOT- Akadémiára”. Budapestre. A Hűvösvölgyi útra kell hónapokig feljárnom, az ország minden részéből idevezényelt sok fafejű és vonalas szakszervezeti aktivistával egyetemben. Hosszú hajjal, szakadt farmerben és kopott hátizsákkal úgy nézek ki közöttük, mint egy távoli, eltévedt idegen. Az állandó utazgatások során, sokszor elgondolkodom a jövőmön. Tiszafüred már nem perspektíva számomra, már nem az a romantikus, álomszerű falucska, mint egykoron. Felnőttem, miközben körülöttem összezsugorodott az egykor csodálatos és varázslatos táj. Szomorúan tapasztalom, hogy sajnos nem nőnek égig az egykori mesés fák. Nagyot csalódom a lepusztult vidéki környezetben és - a folyamatos ingázásokat követően -, szinte elmenekülök gyermekkorom szeretett színhelyéről.

Szolnok vissza- és hazavár. A nyüzsgő népművelői állásom megmarad, gyorsan kineveznek a Komarov terem, vagyis a városi ifjúsági ház és park felelősének. (Komarov egyébként egy repülőbalesetben meghalt szovjet úrhajós, akiről az intézményt elnevezik!) Mivel ez egy „bizalmi állás”, többször behívatnak a városi pártbizottsághoz, ahol finoman, de igen határozottan felkérnek, hogy lépjek be a párt vagy a KISZ helyi szervezetébe. Mivel a családuk gyűlöli a kommunizmust és a kommunistákat, értelemszerűen valamilyen fondorlatos formában nekem is

el kell utasítanom ezt a felkérést. Legtöbbször azzal hárítom el a kényelmetlen közeledést, hogy nem vagyok szellemileg és erkölcsileg eléggé felkészülve a „megtisztelő” feladatra. Ezt persze nem lehet sokáig elhúzni, így kényszerűségből elvégezek egy „gyorstalpaló” középfokú marxista tanfolyamot, hátha békén hagynak. Ebben az időben már rendszeresen tanulmányozom a polgári konzervatív filozófiát. Kierkegaard, Heidegger, Jaspers, Sartre, Russel és a Bécsi Kör után, nagyon sekélyesnek és hiteltelennek tűnik a materialista tananyag. Ennek a tanfolyamnak köszönhetően később már nem macerálnak, így maradok pártonkívüli.

Közel három évig vagyok népművelő a Ságvári Endre művelődési központban. Nagyon kedvelem ezt a változatos és izgalmas munkakört. Akkoriban teljesedik ki országos szinteken a néptánc- és a klubmozgalom, akkoriban indulnak el országjárásra a magyar beat- és rockzene nagy együttesei és egyéniségei, akikkel munkám során személyesen találkozhatok és megismerkedhetek. Nyaranta, a Tisza parton lévő szabadtéri színpadon többek között fellép Komár Laci, Kovács Kati, a Mini, a Hungária, az Omega, a legendás Syrius, és az LGT. (Disszidálása előtti utolsó koncertjét nálunk dobolja végig Laux, az LGT dobosa!) A hidegebb hónapokban behúzódnak a Komarov terem falai közé. Itt fellép többek között Alfonzó a bűvész, Sándor Gyuri a humoralista, Dinnyés Jóska a vándorzenész, Cseh Tomi a melankolikus értelmiségi, vagy Kovács Gyula az őrült jazzdobos. Itt szervezem meg a város első jazz klubját, amiért többször beidéznék a pártbizottságra, mert imperialista, felforgató és dekadens művészetnek tartják ezeket a fantasztikus örömei estéket. A Komarov terem szép lassan kedvelt találkozóhelye lesz a város rendszeridegen, alternatív művészeinek. Sokaknak csípi a szemét, hogy az ellenkultúrának ez a kicsinyke szigete napról napra népszerűbb lesz! Itt ismerkedem meg későbbi felnőtt barátaimmal, közöttük munkatársammal a diszkós Debreczeni Lacival (Bubu) és a grafikus Bokros Petivel (Petya), akinek itt rendezzük meg élete első önálló kiállítását. Ebből a barátságból születik meg néhány év elteltével az Inconnu művészcsoport.

Ez a kulturális nyüzsgés és sokszínűség természetesen nem kerüli el a hatóságok figyelmét sem. Akkoriban minden rendezvény előtt és után, bejelentési és értékelési kötelezettsége van a művelődési intézménynek a rendőrség felé. A rendezvényekről jelentést kell írni, amelyben nem csupán a helyszínt, az időpontot, a fellépők nevét, a résztvevők létszámát kell pontosan rögzíteni, hanem az események hangulatát is. Ez utóbbi rovatot rendszerint üresen hagyom. Egy nyári délutánon bekopog egy szürke öltönyös és sápadt arcú ember az irodámba, talán Kovácsnak hívják. A rendőrségtől jön és nyomatékosan felhívja a figyelmemet arra, ne szabotáljam el a kötelező hangulatjelentést, mert ez nagyon fontos információ az állambiztonsági szervek számára. A fenyegető hangú beszélgetést követően, természetesen továbbra sem töltöm ki a nyomtatványt. E miatt néhány hét múlva behívnak a városi rendőrkapitányságra. Itt kiderült, hogy mindent tudnak rólam, barátaimról és a családomról. Kiderül, hogy jól ismerik a környezetemet, kivel töltöm a szabadidőmet, hová járok szórakozni és miről beszélgetek közeli ismerőseimmel. A nyomozó ismét utasít, hogy hivatali munkámnál fogva, minden héten írjak egy részletes jelentést a város fiataljainak viselkedéséről és gondolatairól, amit ők - vagyis a rendőrség-, a későbbiek folyamán majd természetesen honorálni fog. A felvetés megdöbben, nem akarok semmilyen áron kommunista spicli és besúgó lenni!

Kábán, zavartan és megalázva térek vissza munkahelyemre. A kollégáimmal folytatott bizalmas beszélgetésekből később kiderül, hogy a pártonkívüli népművelők szinte mindegyikét megkeresték már ezzel az aljas ajánlattal. Azt is megtudom, hogy csak kevesen mernek ellentmondani a felkérésnek. Sok álmatlan éjszakámba kerül, amíg végül döntök: - változatlanul üresen hagyom azt az átkozott rovatot. Aztán hosszú csendes időszak következik. Már azt hiszem feledésbe merül az ügy, amikor megcsörren telefonom. Az arctalan, szürke öltönyös nyomozó, találkoztát kér tőlem a Tisza part egyik ligetes, elhagyatott parkjában. A megbeszélt időben már várnak rám és beültetnek egy fekete Volgába. Hosszasan furikázunk a város

határában, a rémülettől szinte azt sem tudom, hol vagyok. Az ajánlat egyszerű: - Az állambiztonsági szervek képességeim és kapcsolataim miatt ügynökmunkára szemeltek ki. Amennyiben elvállalom és aláírom a titkos megbízatást, még az ősszel felvételi nélkül bejuttatnak az egyetemre, amelyet segítségükkel elvégezhetek és később fontos társadalmi pozícióba kerülhetek. Néhány nap gondolkodási időt adnak a végleges válaszra, aztán szinte öntudatlanul kitántorogok az autóból. Egész éjszaka ébren forgolódom és gondolkodom. Nem merem még a szüleimmel sem megbeszélni ezt a drámai találkozást és felkérést. Érzem, hogy egész életemre és további sorsomra kiterjedő döntést kell meghoznom. Tudom, hogyha nemet mondok, akkor eljövendő életemben sikertelen, kívülálló és „rendszeridegen” maradok. Ha igent mondok, akkor meg egy életre megbélyegzett szarházi besúgó leszek, amit sehogyan sem tudnék épp ésszel elviselni. Eszembe jut családom, nagyszüleim és szüleim mérhetetlen szenvedése. Másnap, 1977. augusztus 31.-én, huszonkét évesen meghozom a végleges döntést. Indoklás nélkül, azonnali hatállyal beadom felmondásomat a munkahelyemen.

Végtelenül szomorú, levert és csalódott vagyok. Jogász keresztapámnak hetekkel később merem csak elmondani ezt a hihetetlen történetet. Ő az egykori börtönviselt, reakciós értelmiségi, sokáig hallgat, majd átölel. – Tamáskám! Nem könnyű szabadnak maradni. Meghoztad életed legnehezebb, de egyben legjobb döntését! Azon a korai őszön gyorsan munkát kell találnom. Váratlanul összefutok középiskolai osztálytársammal, Csészével, akiről tudom, hogy bátyja rendőr. Csésze versenyszerűen úszik és szülei belügyi kapcsolatai révén – egyfajta sportállás gyanánt-, megkapja gebinbe a bíróság melletti pinceborozó üzemeltetését. Mindenféle végzettség nélkül, néhány óra alatt felvesznek ide csaposnak, üzletvezető helyettesi beosztásba. Nyilván nem véletlenül múlt ez sem, de így legalább szem előtt tartanak, gondolhatták az ellenségeim. Hónapokkal később, egy hideg esti órán a szürke öltönyös nyomozó váratlanul felkeres. A pultnál kér két deci rizlinget és szinte szégyenlősen megkérdezi: - Ugye nem miattunk hagyta ott a munkahelyét? Megvetően ránézek, de nem szólok semmit, csak hátramegyek a penészes raktárba bort fejteni. Megszívom a hosszú csövet, aztán kiköpöm a számba tóduló savanyú, élesztős lőré. Soha többé nem látom azt az átkozott embert. A bolsevik fantom, örökre eltűnik életemből. A belügy – ha benne volt a dologban-, anyagilag végül is jól tett velem. Soha nem kerestem még annyi pénzt, mint azokban a hónapokban. A vendégek hol azért itták a vizezett bort, mert pert nyertek a közeli bíróságon, hol azért, mert vesztettek. Esténként vendéglőkben vacsorázom, cigányokkal húzatom

legkedvesebb nótáimat, köztük a Monty csárdást és a Pacsirtát. Szórom a pénzt, megpróbálom elfelejteni sikertelen beszervezésem rémes történetét.

Jön a tavasz és én nem találom a helyemet. Akár egy rendes vándormadár, ismét útra kerekedem. Heti rendszerességgel - vonattal és autóstoppal-, feljárok Budapestre ott tanuló barátaimhoz, Kocsi Misihez és Varga Lacihoz. Évekre kétlaki leszek. Hétvégéken éjjel-nappal csavarogunk a fővárosban, kocsmákról kocsmákra vándorolunk és beszélgetünk az élet nagy dolgairól. Megnézünk minden aktuális modern képzőművészeti kiállítást, minden izgalmas filmet, aztán éjszaka belopózzunk barátainkhoz aludni az egyetemi kollégiumokba vagy az albérletekbe. Bokros Peti ekkorra már jó cimborám, a lázadó ifjúság tagjaként, ő is keresi a helyét ebben a különös és furcsa világban. Somával együtt portásként dolgoznak a Tisza-ligeti motelben és kempingben. Mivel a Megyei Idegenforgalmi Hivatalban nem tudják, hogy ismerem a két lókotót, gyanútlanul felvesznek melléjük harmadiknak. Éjszakánként itt aztán elszabadul a pokol. A takarítónők pótkulcsaival, egyéjszakás pároknak kiadjuk a szobákat, melyeket természetesen nem könyvelünk el, így a busás bevétel zsebbe megy. A rövid légyottok után gyorsan kitakarítunk, eltüntetjük a nyomokat és újra hasznosítjuk a terepet. Van olyan éjszaka, hogy tízszer cserélt gazdát egy kicsinyke szobácska. A taxisok egymást érik, külön fuvarban hozzák a kuncsaftokat, valamint az italt és a becsomagolt meleg ételt számunkra. Papíron üres ugyan a motel, de gyakorlatilag mindenhol kefélnek. Úgy üzemelünk, akár egy igazi Vöröslámpás ház, miközben közvetlenül mellettünk tanyázik a közlekedési rendőrség városi bázisa. A rendőrök persze semmit sem sejtene az egészről. Néha váratlan ellenőrzést kapunk a központból, ilyenkor pucér párok ugrálnak ki az ablakokon és futnak eszeveszetten a közeli kiserdő irányába. Furcsa véletlen ugyan, de sohasem bukunk le. Megvéd bennünket az a csalfa kis szerelemisten.

Különös vendégeink is vannak azokban az időkben. Leginkább a Szovjetunióból érkező turistacsoportoktól félünk. Amint megérkeznek, beveszik magukat a szobájukba és keményen piálni kezdenek. Lényegében mindent megisznak, még az arcszeszt és a kölnvizet is! Másnap koszt, szemetet és üres üveghegyeket találunk utánuk. A legrosszabb viszont az, hogy belekakálnak a törülközőkbe és – mint aki jól végezte dolgát-, a csomagokat kirakják az ajtók elé. A kulturáltabbak megtalálják a WC-t, de mivel nem ismerik a helyes használatát, felállnak az ülőkére és összeszarják az egészet. Másnap induláskor külön cirkusz keretében kell mindenkit leszállítani a buszról és visszakérni a berendezési tárgyakat. Van, aki szétszedi az ágyat, amin aludt és felviszi magával a járműre. Gyorsan rájövünk, hogy addig nem adjuk vissza az útleveleket, amíg a sok ágynemű, törülköző és bútordarab vissza nem kerül a helyére. Szánakozva nézzük a sok kommunistává züllött szovjet vadembert.

Visszatérő vendégünk egy közismert diplomás férfi is, aki rendszeresen itt a motelben gyakorolja az általa kedvelt „kaki-szex”-et. Hatalmas borraivalót fizet – a pénznek nincsen szaga-, majd bezárkózik. Másnap minden össze van kenve ürülékkel. Miután a takarítónők felmondással fenyegetőznek, véglegesen kiebrudaljuk a műintézményből. Egy őszi esős napon egyedül unatkozom a portán. Belép egy bőrig elázott biciklista és angolul szobát kér. Kiderül, hogy amerikai állampolgár, aki éppen világkörüli úton jár. Este mindannyian csodájára járunk és irigykedünk. Másnap hosszasan nézünk utána, amint elkerekezik. Képzletben bejárjuk vele az egész világot. Az idegenekről egyébként itt is szigorú nyilvántartást kell vezetni, amit másnap felküldenek a budapesti állambiztonsági központba. Mivel nekem már rutinom van a hivatal szabotálásában - némi elégtétel érzése mellett-, folyamatosan meghamisítom az adatokat. Szép őszi este van már, amikor váratlanul felbukkan a recepciónál egy magas rangú rendőrtiszt. Megkér, hogy fáradjak ki vele az épület mögé beszélgetni. Természetesen rögtön kiver a hideg veríték, a lebukásomra gondolok, hiszen valutával is feketéztünk. (Tizenkét forint akkoriban a nyugatnémet márka!) A férfi azonban diszkrécióra kér és igen sok borraivalót ad

azért, hogy barátnőjével néhány lopott órát eltölthessen nálunk. Hónapokig tart a románc, az egyik legjobb vendégem. Mindent patyolat tisztán hagynak maguk után! Aztán ennek a munkahelynek is vége szakad. Az elszemtelenedő Bokrost és Somát páros lábbal kirúgják, nélkülük meg mit sem ér az egész élet.

A nagy szabadság és jólét után nehezen találom a helyemet. Szegény anyám ismét megpróbál munkahelyet szerezni. Közelebbi orvos ismerősünkön keresztül beajánl, az Áfor- hoz benzinkutasnak. Akkoriban a gázolajjegyekkel és egyéb üzemanyag-stiklikkel igen jól keresnek a kutasok, ezért nagyon nehéz bekerülni ebbe az „elit” munkakörbe. A cég vezetőjéhez állásinterjúra kell felmennem. Hosszasan beszélgettünk, kölcsönösen szimpatikusak vagyunk egymásnak. A nagyfőnök mindössze arra kér, vágassam le a vállig érő hosszú hajam és akkor azonnal munkába állhatok. Ennyiben maradunk. Egy hét múlva üzen, hogy vár az állás, de a hajam fontosabb számomra. Akkoriban egy hónapon belül két munkahelyet is változtatok. Tűzvédelmi ellenőrként, a megye vállalatainál tűzoltó készülékeket kell ellenőriznünk. Néhány napos próbaidős vagyok, amikor a személyügyi osztályon kiderült, hogy előzőleg vendéglátóztam és a borraival miatt nyilván korrumpálható vagyok. Másnap indoklás nélkül kirúgnak. Szomorúan sétálgatok a belvárosban, amikor bepillantok egy nagy irodai ablakon. Odabenn, legalább félszáz nő rózsaszín csekkeket bélyegez. Gondolom ez nekem való hely, bejelentkezem. Másnap felvesznek a Társadalombiztosítási Intézet irodájába. Nem csalódom. Egyedüli férfiként ülök az ablaknál, bámulom a kinti napfényt és automatikusan stemplizem a csekkeket. A nők eközben teljesen elkényeztetnek, etetnek, itatnak és flörtölnek. A hivatalvezetőnek egy hét után elege van belőlem, mert teljesen felborul a szocialista munkamorál. Egyszerre legalább négy nőnek udvarolok, úgyhogy rövid úton kirúgnak. Ezeknek a gyors munkahelyi váltásoknak egy hatalmas előnye azért mégis akad: - a hivatali útvesztőkben elsikkad a katonaadóval kapcsolatos íratom. Hat hónapos fizetési levonás után, soha többé nem fizetek adót a Magyar Néphadseregnek. Végre teljesen felszabadulok!

A sok vargabetű és hányadtatás után a szerencse végre rám mosolyog, ismét művészet és kultúra közelébe kerülhetek. Üresedés van a Szigligeti Színház műszaki stábjánál, ahová érettségizett műszerészként azonnal felvesznek. Debreczeni Ottó az akkori fővilágosító kegyetlenül szigorú, de kiváló szakember hírében áll, „táblás” beosztásban hozzá kerülök világosítónak. A színházi technika a hetvenes évek közepén lett felújítva, melynek során a színpad új, nagyteljesítményű, memóriával rendelkező és beprogramozható vezérlőpultot kap. Innen lehet a színpadi világítási technikát irányítani. Reggeltől késő estig, az olvasópróbáktól az utolsó előadásig ott gubbasztok a gép mellett és végszavak alapján irányítom a fénytechnikát. A próbák során kívülről megtanulom, majd a rendezői utasítások alapján „lekottázom” - reflektorokra és színekre bontva-, az adott színdarabot. Felelősségteljes munka, nem lehet és nem szabad tévedni. Emlékszem egy kedves történetre: - Erősen felfáztam akkoriban és olyan gyógyszer írt fel az orvos, amitől indigókék színűt vizeltem. Az egyik előadás szünetében kimegyek a teltházas piszoárba. Éppen pisilek, amikor az egyik vendég odapillant és hátrahőköl a kagylót elborító égszínké látványtól. Kedvesen rámosolygok, és csak ennyit mondok: - Tudja uram, én vagyok itt a világosító!

Első önálló munkámra

egyébként máig emlékszem. Albee: Nem félünk a farkastól - című nagyszerű darabját a zseniális Paál István rendezi. Ezzel a pazar drámával debütálok a szolnoki színházban.

Különös varázslatú akkoriban ez a színház. Nem munkahely csupán, hanem sokkal inkább egy összeszokott művészközösség barátságos otthona. A kaposvári társulat után, talán a miénk akkoriban a második legerősebb vidéki teátrum. Miután a Székely Gábort követő Schwajda is összeveszik a kulturális pártvezetéssel és eltávolítják őket a társulat éléről, Kerényi Imre pártmegbízott rendezőt nevezi ki a kommunista párt újdonsült igazgatónak. A „jó fekvésű”, nagyképű és pökhendi Kerényi csapnivaló rendezőnek, de kiváló menedzsernek bizonyul. Új társulatába olyan arculatteremtő és nagyszerű fiatal rendezőket hív meg, mint Paál, Csiszár, Szurdi és Árkosi. Rettenetesen izgalmas velük együtt dolgozni. A társulat hasonlóan erős

egyénségekből áll, hogy csak néhány ismert nevet említsek: - Itt szerepel Tímár, Egri, Hollósi, Újlaki, Kézdy, Cibulás, Ivánka, Iványi, Halmányi, Galkó, Körtvélyessy. A tehetséges főiskolás kislány, Ljubimov nagy kedvence, Udvaros Dorottya is éppen ebben az 1978-as évben szerződik a színházhoz.

Székely és Schwajda erőszakos eltávolítását követően, a társulat érezhetően nem éppen kommunistabarát. A seggnyaló Kerényi megérkezésekor tapinthatóan vibrált a levegő. Udvardi János akkoriban a társulat párttitkára. Egy reggel megtalálták mindkettőjük fényképét belegyömöszölve az egyik mosdó WC-kagylójába. A Kerényi által rendezett, Tolsztoj: Legenda a lóról bemutatója után, Körtvélyessy majdnem megveri a frissen kinevezett igazgatót. A jobbnál jobb előadások mellett, folyamatosan áll a bál. Paál első rendezése a kegyetlenül kemény Albee dráma kicsapja a párt-bürokratáknál a biztosítékot. Aztán jön a hatalmas botrány, Mrozsek Tangója, ami már önmagában felért egy anarchista lázadással és rendszerkritikával. Később ráadásként Jarry Leláncolt Übü-je, már nyíltan szembeköpi az egész akkori hatalmat. Paál zseniális, kreatív és magányos anarchistaaként folyamatosan ingerli az Aczél által irányított kultúrpolitikát. Ahogyan széles fekete kalapban, lovaglósizmában, oldalán pisztollyal jár-ke, olyan anakronisztikus jelenség, akár Bakunyin a vadnyugaton. Mindemellett botrányos még Csiszár „sáros Machbet”-je, és a szobaszínházban bemutatott, Schwajda által rendezett Üzenet és Csoda című előadás, ami szintén komoly politikai hullámokat gerjeszt. A szolnoki színház akkoriban egy valódi ellen-kulturális központnak számít.

Azon a nyáron forgatják Sára Sándor, Nyolcvan huszár című filmjét. Ujlaki Dini és Halmágyi Sanyi szintén játszik a filmben. A forgatást követően – nagy feltűnést keltve-, gyönyörű huszárméntében jelennek meg Szolnokon. Az egyik előadást követően, erősen spicces állapotban átmennek a szemközti Tisza Szálló éjszakai bárjába mulatozni, ahol beléjük köt egy ismeretlen látogató. Jó nagy verekedés támad a vitából, a két renitens huszár rendesen összetöri a berendezést. Napokig áll a bál a városban. A következő héten szabadnapos vagyok. Gondtalanul sétálgatok a főutcán, amikor igazoltatás céljából megállít egy fakabát. Andropov orosz pártfőtitkár ötlete alapján, nálunk is szigorítják az utcai alkoholfogyasztást és különösen üldözik a munkakerülést. Hosszú szőke hajjal és kopott farmerszereléssel nyilván én is deviáns munkakerülőnek tűnhetek. A rendőr szigorú tekintettel előveszi jegyzetömbjét, elkéri a személyi igazolványomat és megkérdezi: - Hol dolgozik? – A Szigligeti Színházban. – válaszolom. Mennyit keres? – Havi 3.600 forintot. – mondom kissé nyeglén, hozzászámolva a túlóráimat is. A fakabát idegesen összerándul az összeg hallatán, ami nyilván több, mint az ő fizetése. – Na, jöjjön velem, bekísérem a kapitányságra! – utasít, és én fegyelmezetten követem. A városi rendőrség kapujában egy fásult ügyeletes rendőrnő unatkozik. A zsaru odakísér hozzá és határozottan felszólít: - Forduljon meg és hajoljon le! – Igazából nem értettem a dolgot, de engedelmeskedve odatartom az ülepemet. Némi sugdolózás után az ajtónálló előveszi a kisollóját és szép komótosan levágja farmerem hátsó zsebéről az ott lapuló kicsinyke angol lobogót. Amikor felegyenesedem, a rendőr diadalmas arccal tekint rám: - Ez itt kérem szocializmus! Itt nincs helye semmiféle imperialista jelképnek! Nem vitatkozom, ennyiben maradunk.

A második színházi évadot követően kollégámmal, Kovács Mikivel közösen elhatározzuk, hogy szerencsét próbálunk a fővárosban. Mindketten leigazolunk világosítónak a Várszínházhoz. Hamarosan rájövünk azonban, hogy nem jól döntöttünk. Drága budai albérletben lakunk, éhezünk és fázunk, ráadásul a szolnoki összetartó és baráti alkotóközösséghez képest, ez a színház leginkább csupán egy szimpla munkahelynek tűnik. Előadások után mindenki gyorsan hazasiet, nem alakulnak ki baráti közösségek és tartalmas beszélgetések. Legemlékezetesebb darabom talán Vámos Miklós rendezésében Shakespeare, Vihar című színműve, Gábor Miklós főszereplésével. Itt ismerem meg a zseniális színészt, Andorai Pétert is. Szabadidőnkben

filmforgatásokhoz szerződünk. Mi világosítjuk többek között Sándor Pál, Egyedül nem megy című filmjét, amit Ragályi Elemér fényképez. A Moulin Rouge előtti esti esős utcát kell egy hatalmas katonai reflektorral felülről kiderítenünk és bevilágítanunk. Éjfél körül, daru segítségével emelnek fel ötemeletnyi magasságba, ahol véletlenül kifordul kezemből a hatalmas reflektor. A tízezer wattos fehér fénycsóva becsapódik a szemközti ház ablakán és kifehériti a hálószobát, amelyben békésen alszik egy idős házaspár. Azt a rémült arcot, amikor felébrednek és ijedten felülnek ágyukon, sohasem fogom elfelejteni. Szerintem biztosan ufo-nak gondoltak.

Első budapesti kiruccanásomba és kalandomba három hónap multán belebukom. Sem anyagilag, sem lelkileg nem tudom elviselni a hideg, rideg, és teljességgel idegen fővárosi környezetet, ezért gyorsan hazaköltözöm. Azon a télen alkalmi munkásként könyveket árulok az utcán és valamiféle meleg munkahelyről álmodozom. Aztán eljön a melegség: - Azon a télen ismerem meg és leszek őrülten szerelmes Kárpáti Kláriba, későbbi feleségembe. Bokros Peti barátom, aki akkoriban a Megyei Moziüzemi Vállalatnál dolgozik dekoratőrként, munkatárnak hív a cég műtermébe. A Komarov-ból és a tiszaligeti motelből már jól ismertük egymást. Tudja, hogy jól rajzolok, hiszen néhány hónappal korábban a Megyei Idegenforgalmi Hivatalnak készítettem reklámanyagokat. Mivel akkoriban az Inconnu művészcsoport miatt már hírhedtnek számítunk Szolnokon, nagyon meglepődöm, hogy Dajka Miklós igazgató azonnal felvesz ebbe a munkakörbe. Nyilván az is szerepet játszhat döntésében, hogy műtermünk közvetlen szomszédságában egy közismert városi spicli dolgozik, akit kirívó homoszexualitása miatt, egyszerűen csak „Buzi Karcsinak” nevezünk. A rendőrség számára itt legalább szem előtt maradunk.

A Bokrossal együtt eltöltött közel három év, alkotói szempontból igen kreatív és termékeny időszakomnak. Feladatuk kapjuk a filmek vizuális népszerűsítését, ami utcai plakátok, szóróanyagok és nyomtatványok elkészítését jelenti. A város főterén felállított hatalmas üveges tárlókba aktuális filmplakátokat kell készítenünk, melyeken aztán kiélhetjük kísérletező, avantgarde hajlamunkat. Sorra készülnek figyelemfelkeltő, kirívó és botrányos reklámjaink. 1981. december 13.-án, Jaruzelski tábornok hadserege megszállja Lengyelországot. Statáriális hadbíróságok ítélik az ellenzékiek felett, a Szolidaritás szakszervezeti mozgalom és elnöke Lech Walesa üldözött vad saját országában. Akkoriban egy lengyel film kapcsán több száz fekete napszemüveggel borítjuk be a filmes tablót. A városi pártbizottság egyszer aztán megunja és betiltja ezeket a szemtelen, alternatív utcai kiállításokat. Az utolsó csepp a pohárban talán az a tablónk, melyen a fürdőnadrágos és úszósapkás Lenin, összeölelkezik a meztelen Sztálinnal, miközben mindkettőjük csupasz bőrére érdemérmek sokasága van feltűzve. Egy kortárs orosz filmet akarunk népszerűsíteni, de nem jön be...

A céges műteremben javarészt saját alkotásainkat készítjük, művészeti kiadványainkat szerkesztjük, és baráti összejöveteleket tartunk. Rendszeres olvasói vagyunk a szamizdatoknak és az 1956-ról szóló irodalomnak. Nem csak a fővárosi ellenzék kiadványai jutnak el hozzánk, hanem a József Attila Kör (JAK) kiadványait és kéziratait, valamint a pártközpont és a külügy titkos C-újságjait is böngésszük. Nyilvánvaló, hogy „Buzi Karcsi” rendszeres mindent jelent rólunk a cégvezetésnek és a rendőrségnek. Egy reggelen azzal fogad kollégánknak, hogy hajnalban házkutatást tartottak a munkahelyünkön, melynek során sok könyvet, műalkotást és szitanyomatot elvittek. Igazgatónk behívat és hosszas fejmosást követően kifejti, hogy legnagyobb jóakarata ellenére sem tud megvédeni bennünket, ha tovább folytatjuk alternatív művészeti és nyilvánvalóan ellenzéki tevékenységünket. Persze akkor már nem lehetett meghátrálni, egyre inkább belemerülünk a „Politikai művészet” bugyraiba. Minden módon és eszközzel fricskázunk a hatalmat. Nyáron még brahiból, Bokrossal közösen felvételizünk a

Képzőművészeti Főiskolára, ahol a felvételin mindenféle rendhagyó művészeti kísérletet elkövetünk, nehogy véletlenül felvegyenek. Bokros ősszel büntetésül besorozzák a Kalocsai Forradalmi Ezredhez, ahol folyamatosan szívatják. Csécsei Misit is elviszik és sokáig nem hallunk felőle semmit. Hosszú hónapokkal később - amikor először hazatér-, elmeséli nekünk beszerzésének drámai történetét. Miután hosszas fenyegetések hatására sem írja alá az együttműködési nyilatkozatot, elviszik egy székesfehérvári katonai bázisra és nagyon összeverik. Miután hazajön, és mindent őszintén elmond nekünk, ismét brutálisan megverik – még a fogait is kitörik-, de már nem kérnek tőle soha többé jelentést.

Nem kell sokáig várni rá - az 1978-ban alakult Inconnu csoport egyre vadabb művészeti és ellenzéki tevékenysége miatt-, mindkettőnket kirúgnak munkahelyünkről. Én, 1981 szeptemberében megnősülök (akárcsak egykor Kassák Lajos, elveszem életem szerelmét, Kárpáti Klárát) és rövid időre alkalmi munkát vállalom a szolnoki Cukorgyár őszi kampányában. Három műszakban dolgozom, éremlyítően bűdös vagyok, mert nyolcvan fokos hőségben, óriási gépeken barna cukormasszát, vagyis melaszt centrifugázom. Itt a cukorgyárban belekóstolok a valódi munkássors minden gyötrelmébe és keserűségébe. 1982-re elfogy a levegő, bezárul körülöttem minden kapu, így nem maradt más hátra, megpróbálok önálló életet kezdeni. Grafic néven reklám- és arculattervezéssel foglalkozó gmk-t alakítok. Az első hónapban van még némi munkám, de a rendőrség felkeresi a város összes intézményét és megtiltják mindenkinek, hogy munkakapcsolatot létesítsen velem. Másfél évig még reménytelenül kínlódom, aztán feladom. Akkorra már megyei, később országos szintű kiállítási és munkavállalási tilalom van érvényben ellenem és ellenünk.

Azon kapom magam, hogy az „emberarcú szocializmus” üldözött ellensége vagyok. 1984 februárjában szakad a hó. Összepakolom néhány holmimat, elbúcsúzom síró feleségemtől és Bokrost követve, kényszerűségből elhagyom Szolnokot. Budapestre menekülök, ahová néhány hónap múlva követ feleségem, aki körül szintén megfogyatkozik a levegő. Miattam eltanácsolják a jászberényi Tanítóképző nappali tagozatáról. Mivel a fővárosban sem kapok hivatalosan állást és grafikus megbízást, a sokszoros milliomos butikos Erdész Juci jóvoltából, évekig illegálisan angrózzom egy rózsadombi ruhaipari gmk-nál. Bokrossal és Kapitány Lászlóval divatos ruhákat szabunk, varrunk és festünk, itt segédkezem. Itt látok először életemben nagyon-nagyon sok pénzt. Jucinak – akinek akkoriban állítólag már menő taxis vállalkozása van Rómában-, kihív a kocsijába és egy barna papírzacskóban megmutat ötmillió forintot. – Tudom, hogy nem érdekel a pénz, de ennyit még gondolom sohasem láttál! – mutatja büszkén a hétvége bevételét. Nézem az irdatlan pénzköteget, de nem érzek semmit, nem érint meg a pénz varázsa. Később ez a munkám is megszűnik. Az évtized végén már érezhető a politikai és gazdasági összeomlás. Sorra mennek tönkre az állami vállalatok. Nemzetközi kapcsolataim felhasználásával és Krassó Gyuri segítségével Index néven alternatív hírügynökséget létesítek. Külső munkatársként dolgozom több nyugati rádióadónak, közöttük a Szabad Európa Rádió és a BBC magyar osztályainak. Ebben a bujtatott, illegális állásban ér utol az 1989-es rendszerváltás. Naiv hittel azt gondolom, hogy új, igaz és reményteli világ kezdődik számomra. Hamarosan hatalmasat csalódom!

(folytatjuk)